

FAKE NEWS

Čo to je?

Počuli ste už niekedy slová ako *deepfakes*, *astrourfing*, *misinformácia* alebo *infodémia*? Čo viete o *fake news*? Vyskúšajte si náš dezinformačný kvíz a pozrite si najbežnejšie pojmy v slovníku na konci tejto kapitoly.

Máte radi puzzle? Určite ste ich v živote už zopár poskladali. Niektoré predstavujú skutočnú výzvu; ale aký je to skvelý pocit, keď sa nám ich podarí dokončiť! Informácie sú ako puzzle: treba pospájať všetky dieliky, aby človek získal kompletný obraz. Nie vždy je to jednoduché. Najskôr musíme rozdeliť dieliky podľa farby, aby sme si to zjednodušili. No aj tak sa niekedy nedajú spojiť. Práve tieto dieliky, ktoré by na prvý pohľad mali ísť k sebe, no predsa nepasujú, sú *fake news* – falošné správy. Práve pre ne nevidíme celý obraz.

SLOVNÍK

Ako ste si poradili s našim kvízom? Podarilo sa vám správne zodpovedať na všetky otázky? V každom prípade sa môžete dozvedieť viac pomocou nasledujúceho slovníka.

FAKE NEWS: Pojem *fake news* (falošné správy) sa v súčasnosti používa bežne, ale nie je celkom presný. Pri písaní správ si musia novinári overiť všetky dostupné fakty. Žiadne klamstvo nemôže byť vydávané za správu a žiadna správa by nemala obsahovať nepravdivé informácie. Pojem *fake news* vznikol úmyselne (hádame si nemysleli, že na slovách nezáleží!) a spája falošné správy s novinármi a médiami, aby ich zdiskreditoval, teda cielene znížil ich dôveryhodnosť. A nielenže sa falošná informácia prezentuje ako správa, existujú k nej tiež fotografie, videá, tweety atď.

DEZINFORMÁCIA: A tak sa dostávame k *dezinformácii*: ide o falošnú, nepresnú a klamlivú správu, ktorú niekto šíri s úmyslom zavádzať. Je veľmi nebezpečná a škodlivá pre celú spoločnosť, teda pre všetkých, ktorí si ju prečítajú a uveria jej.

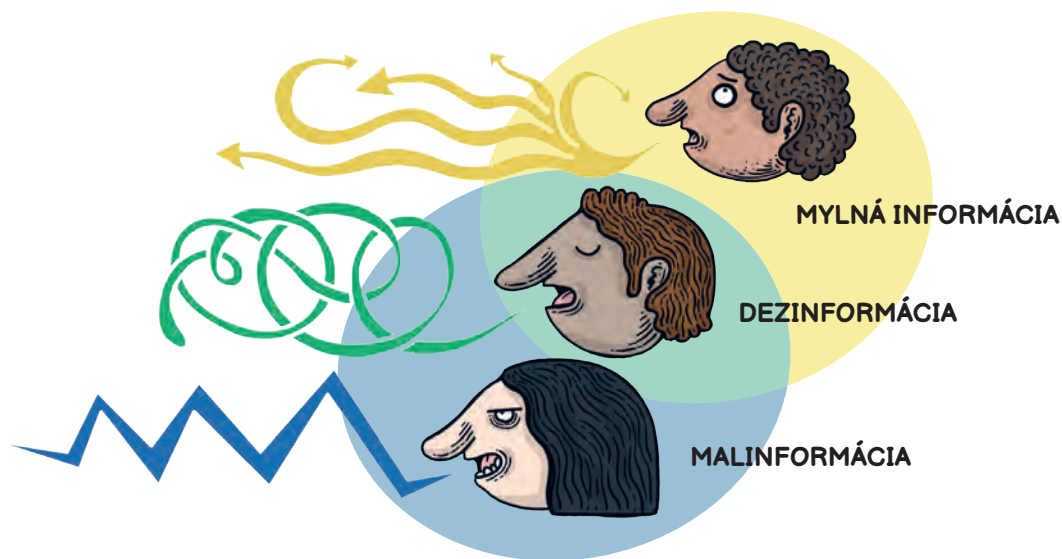
MYLNÁ INFORMÁCIA: Rozlišujeme aj falošnú informáciu, ktorú niekto šíri, pretože ju považuje za pravdivú. V tomto prípade ide o omyl. A ten sa môže stať každému. Vyvoláva však všeobecný šum, ktorý vzniká šírením obrovského množstva falošných a nepodstatných informácií.

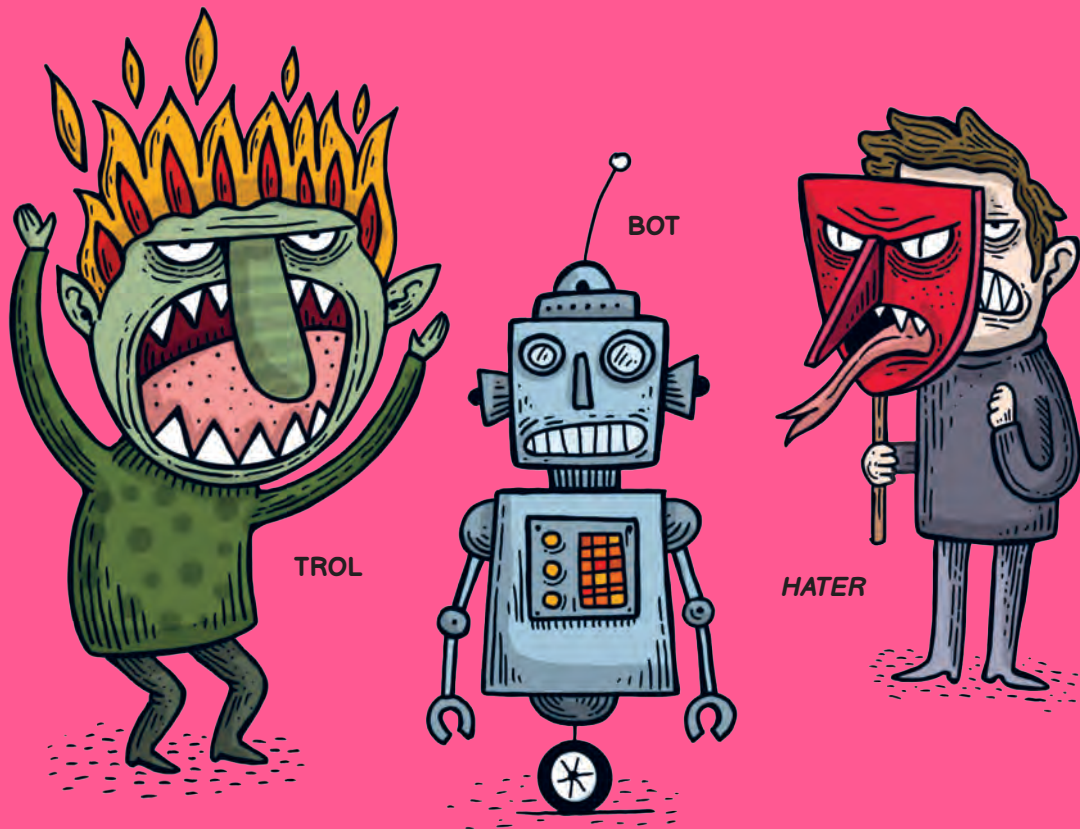
A tie ľudí iba mätú. Preto by sme na to mali dávať pozor a skôr, než niečo posunieme ďalej, mali by sme si to overiť.

INFORMAČNÝ ZMÄTOK: Informácie sú všestranné tak ako náš svet. A rovnako nám môžu skomplikovať život. *Informačný zmätok*, to je obrovská spleť informácií, ktoré prijímame cez internet, sociálne siete a ďalšie kanály. Podľa *First Draft*, jednej z popredných organizácií zaoberajúcich sa skúmaním dezinformácií a digitálnym overovaním, patria do informačného zmätku

dezinformácie, malinformácie a mylné informácie.

MALINFORMÁCIA: Ide o informáciu, ktorá škodí jednotlivcovi alebo celej komunite. Príkladom je osočovanie, šikana (*bullying*) či šírenie sexuálne ladených fotiek alebo videí jednotlivcov bez ich súhlasu (*revenge porn*). Rovnako aj nenávistné prejavy. Malinformáciu by sme nemali šíriť ani sa na nej nijako podieľať. Naopak, mali by sme sa vedieť vcítiť do tých, voči ktorým je smerovaná, a pomôcť im.

PREDÁTORI INTERNETOVEJ DŽUNGLE

BOTI: Sú to automatizované účty. S týmto by nebol problém. Ide však o to, že na sociálnych sieťach sa využívajú tieto účty, ktoré v skutočnosti nikomu nepatria, na šírenie dezinformácií a propagandy. A to už problém je! Boti sa dajú kúpiť na špecializovaných „farmách“ za účelom získania domnelých sledovateľov a šírenia klamstiev.

TROLOVIA: Tieto účty slúžia výsostne na trolovanie, t. j. urážanie, provokáciu, rozhorčenú kritiku za účelom podnecovania vášní na sociálnych sieťach. Zvyčajne ide o anonymné účty.

HATERI: Poháňa ich nenávisť, ale neskrývajú sa za anonymitu. Ich kritika zvyčajne cieľi na konkrétnu osobu či situáciu.

DEEPPFAKES: Ide o falošné obrázky a video alebo audio nahrávky, ktoré sa vytvárajú či upravujú pomocou umelej inteligencie. Pôsobia neskutočne autenticky a reálne, ale dajú sa rozoznať.

SHALLOWFAKES A CHEAPFAKES:

Nazývajú sa tak povrchné, teda manuálne upravené video alebo audio nahrávky. Jasné, že aj ľudia si dávajú záležať, keď chcú podvádzať, ale stroje sú predsa len dôslednejšie.

KTORÁ Z TVÁRÍ JE SKUTOČNÁ?

www.whichfaceisreal.com

Deepfakes sa nám na pohľad aj na pociťovanie môžu zdať naozaj reálne. Presvedčte sa o tom sami: môžete si to skúsiť na hre z tejto stránky: www.whichfaceisreal.com. Máte sa rozhodnúť medzi dvoma fotografiami a určiť, ktorá patrí reálnej osobe a ktorá nie. Je to ťažšie, ako sa zdá! A to najmä vtedy, keď vás nikto neupozorní na to, že jedna z osôb na fotografii v skutočnosti neexistuje. Ak by ste ju videli na nejakej sociálnej sieti, zhltnú by ste to aj s navijakom.

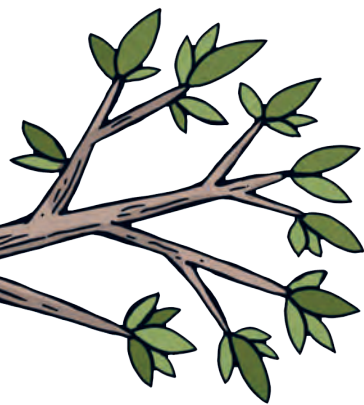
VLCI A PINOCCHIOVIA

Kto nás vodí za nos
a prečo?

Jasné, každý z nás už niekedy zaklamal, aby sa vyhol trestu alebo zosmiešneniu. Ale ak ide o klamstvo, ktoré ovplyvňuje množstvo ľudí a pácha škody...
Houston, máme problém!

Píp, píp. Dostali ste správu do vašej rodinnej skupiny na WhatsAppe. *Píp, píp.* Nieкто komentoval váš post na Instagrame. *Píp, píp.* Prišlo upozornenie z Edupage o úlohách zo školy. V súčasnosti na nás informácie striehnu nepretržite 24 hodín denne a snažia sa nás chytiť do pasce. Pomocou sociálnych sietí a mobilných telefónov sa vieme dostať k množstvu informácií kedykoľvek a kdekoľvek. Áno, dozvieme sa vďaka nim neuveriteľné veci! Zároveň nás však zahlcujú a vťahujú do búrky pípajúcich upozornení, v ktorých sa môžu ukrývať aj fámy a klamstvá.

Predchádzajúce generácie pravidelne získavali informácie zo zdrojov, ktoré najskôr prefiltrovali nepotrebný šum a vypracovali správu tak, aby bola obohacujúca a užitočná. Dnes však na internete kolujú okrem overených správ aj neskontrolované informácie.

Sociálne siete sú skvelým nástrojom na komunikáciu, ale majú aj svoju temnú stránku: nadbytočnosť informácií, falošné údaje či podsúvanie informácií len určitého typu cez algoritmy. Takže ak fakty, ktoré hýbu sociálnymi sieťami, neskombinujeme s profesionálnymi, overenými, viacstrannými a užitočnými správami, môže sa stať, že si vytvoríme mylné a skreslené povedomie o svete. A ak sa nebudeme informovať správne, ako sa potom ochránime pred chorobami alebo si vyberieme stranu či budúce zamestnanie?

Kto sú
**PINOCCHIOVIA
A VLCI**
21. storočia?

Mnoho ľudí nás môže klamať alebo zmanipulovať z rozličných dôvodov. Niektorí šíria nepravdivé informácie, ale robia to nevedome. Takto nás **môže oklamať prakticky KTOKOLVEK**. Najľahšie sa nechávame oklamať ľuďmi, ktorým dôverujeme a ktorých obdivujeme, a to práve pre citové puto, ktoré k nim máme. Koľko *influencerov* alebo *influenceriek*, ktoré obdivujete, šíri nejakú mylnú informáciu bez toho, aby si to uvedomovali? Určite vám napadne nejaký príklad... A koľko strýkov, babičiek a švagrov sa riadne vyfarbilo v skupine na WhatsAppe?

Ale sú aj ľudia, pri ktorých nejde o omyl, ich klamstvo je zámerné, je to súčasť stratégie za účelom finančného, osobného alebo akéhokoľvek iného zisku. Práve títo ľudia, šíriaci **dezinformácie**, sú pinocchiovia a vlci 21. storočia. Bacha na nich! Týmto spôsobom nami môžu manipulovať zástupcovia štátu, pokútne firmy a médiá, ktoré porušujú etický kódex novinárov, alebo jednotlivci, ktorí sledujú svoje osobné záujmy.